

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Бердянський державний педагогічний університет

Анотація. В статті досліджено економічні механізми підвищення конкурентоспроможності курортно-рекреаційної сфери України. Це дозволило виділити сукупність основних сучасних підходів та методологій управління конкурентоспроможністю і конкурентними перевагами курортно-рекреаційних систем. Доведено, що конкурентоспроможність таких систем в основному визначається механізмами оптимальності, адаптивності та інноваційності, що дозволяє своєчасно модифікувати існуючу або формувати нову мету розвитку курортно-рекреаційних систем та адекватно реагувати на динаміку зміни ринкового середовища.

Ключові слова: курортно-рекреаційна сфера; конкурентоспроможність; інноваційність; інвестиційність

Competitiveness of the resort-recreation sphere of Ukraine in conditions of innovation and investment development

Abstract. In article examines the economic mechanisms of increasing the competitiveness of the resort-recreation sphere of Ukraine. This allowed us to identify a set of basic modern approaches and methodologies for managing the competitiveness and competitive advantages of resort-recreation systems. It is proved that the competitiveness of such systems is mainly determined by the mechanisms of optimality, adaptability and innovation, which allows to timely modify the existing or form a new goal of resort-recreation systems and adequately respond to the dynamics of market environment.

Keywords: resort-recreation sphere; competitiveness; innovation; investment

У сучасній світовій економіці курортні рекреації є однією з найбільш високоприбуткових сфер господарства. Для багатьох країн вони стала не тільки постійно зростаючим джерелом фінансових надходжень, але і за рахунок залучень мільйонів туристів починає більш активно розвиватися інфраструктура цих територій, створюючи нові додаткові робочі місця. Україна володіє потужним курортно-рекреаційним потенціалом, ефективно освоєння якого може принести реальну економічну вигоду. Тому рекреаційна сфера в процесі ринкової трансформації економіки повинна зайняти одне з провідних місць в структурі господарського комплексу країни [1].

Можна стверджувати, що властивість конкурентоспроможності, складається з двох головних складових частин: адаптивності та інноваційності. Адаптивність курортно-рекреаційної організації будемо розуміти як властивість пристосованості, як форму відносин курортно-рекреаційної системи із зовнішнім середовищем, як процес внутрішньо-організаційної трансформації. У свою чергу, інноваційність будемо представляти, як здатність оновлюватися, як внутрішньо-організаційні процеси трансформації за критеріями: ритмічність, технологічність, мінімальна собівартість. Іншими словами, процеси оновлення повинні бути постійними і ритмічними, технологічними, тобто стандартними процедурами досягнення цілей оновлення, а також реалізовувати оновлені процеси з мінімальними витратами. Якщо адаптивність характеризує реакцію курортно-рекреаційної системи на зміни зовнішнього середовища, то інноваційність - основу такої реакції, сприйняття рішень у своїй діяльності, спрямована зміна діяльності на основі освоєння нових елементів. Адаптивність відповідає необхідності існування в середовищі зі встановленими властивостями. Інноваційність реалізує поняття структури рекреаційної системи, джерела адаптивності, тобто відповідає поняттю достатності.

Отже, властивості адаптивності та інноваційності визначають необхідні і достатні умови формування властивості конкурентоспроможності курортно-рекреаційної системи. У свою чергу, створення цих властивостей курортних рекреацій спирається на більш приватні властивості елементів системи. Так, зокрема, адаптивність не може формуватися без здатності лікувальної бази,

технологічного забезпечення курортно-рекреаційного комплексу розробляти і впроваджувати нові види лікувальних процедур. Саме діапазон запропонованих лікувальних процедур, потенційна їх різноманітність визначає гнучкість лікувально-технологічної бази здравниць.

Властивість інноваційності спирається на здатність освоювати два види інновацій. З одного боку, це лікувальні та технічні інновації, пов'язані з оновленням лікувально-технологічної складової курортно-рекреаційної системи. Іншою важливою складовою інноваційності служать соціальні інновації. Технічною та інструментальною базою такого роду інновацій є набір освоєних соціальних технологій. Відомо, що ефективність курортно-рекреаційних нововведень визначається системою заходів щодо організації персоналу для зміни набору зразків стійкої поведінки, що забезпечує сервіс, комфортність і технологічні вимоги даного нововведення. Окрім цього, в технічній інструментарій соціальних інновацій входять методи формування корпоративних цінностей, корпоративної культури.

Слід зазначити, що перспективи розвитку курортно-рекреаційної економіки нині прийнято пов'язувати зі становленням інноваційної економіки [2]. Інновація як своєрідна форма хаосу може стати поштовхом і механізмом виходу на одну з можливих траєкторій розвитку, відповідає внутрішнім тенденціям курортно-рекреаційної системи і забезпечує її новий якісний стан. У цьому полягає істотне значення і конструктивна роль інноваційних чинників для запуску процесів самоорганізації в рекреаційній системі і підготовки її до різних сценаріїв розвитку. Інновація, як різновид хаосу є фактором, що виводить нелінійні системи на власні структури-атрактори.

Оскільки інновації є елементом хаосу по відношенню до існуючої курортно-рекреаційної системи, їх впровадження викликає в системі процес самоорганізації, спрямований на адаптацію нового елемента в структуру. Для прискорення адаптації рекреаційна система виробляє внутрішні відповідні інновації, ускладнюються взаємозв'язки між елементами, змінюється структура системи. На першому етапі самоорганізації для забезпечення стійкості системи кількість її реакцій (внутрішніх інновацій) повинна відповідати кількості зовнішніх сигналів. Система вибудовує структуру, в якій кожному зовнішньому впливу, відповідає елемент, здатний генерувати внутрішні інновації і впливати на зміну структури системи.

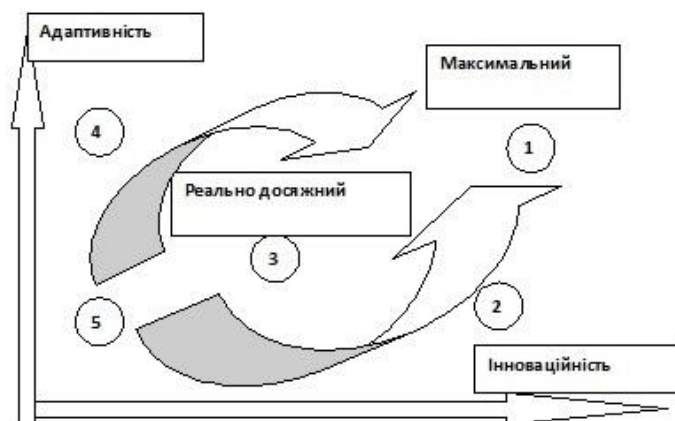
На наступному етапі курортно-рекреаційна система еволюціонує в напрямку все більш упорядкованого стану, що досягається за допомогою ієрархії елементів: встановлюються параметри порядку, включається принцип підпорядкування, забезпечується ефективне угруповання однорідних внутрішніх інновацій, що дозволяють адаптуватися з найменшими змінами в структурі системи, а отже, з найменшими витратами. Іншими словами, на цьому етапі відбувається адаптація курортно-рекреаційної системи. Система знаходиться у відносній рівновазі, і вирішальне значення набувають ендогенні інновації, що сприяють швидкій адаптації та самоорганізації.

Курортно-рекреаційна система вибірково підходить до реагування на екзогенні інновації, встановлюючи жорсткий режим для їх проникнення, сприймає лише дії, що відповідають її природі, будь-які інші можуть діяти негативно, аж до здійснення сценаріїв хаосу. Досягнувши певної міри внутрішньої сили, нелінійні рекреаційні системи, активізуються, структурують зовнішній простір відповідно до своєї іманентної природи, спочатку заданої середовищем. На даному етапі необхідна розробка відповідної парадигми управління, яка виробила необхідні цілі і «включила» адекватні внутрішні механізми розвитку курортно-рекреаційної системи. Отже, властивість інноваційності можна розглядати як порушення звичного порядку функціонування рекреаційної системи. Порядок може бути агресивним, він прагне придушити будь-які прояви нового в системі, в тому числі інновації як форми хаосу. З цим можуть бути пов'язані протиріччя, конфлікти та економічні провали, які супроводжують розвиток будь-якої складної курортно-рекреаційної системи. Подібні процеси можна пом'якшити, прогнозуючи майбутні соціальні та економічні трансформації або, навпаки, загострити, свідомо провокуючи керовані конфлікти і хаотичні процеси.

Проблему формування високого рівня конкурентоспроможності досліджуємо на прикладі вибору конкретних рівнів розвитку двох її складових: адаптивності та інноваційності курортно-рекреаційної системи. Завдання формулюється, як вибір із набору альтернатив поєднання даних двох показників за критерієм конкурентоспроможності. Можливі співвідношення величин, аналізованих показників і конкурентоспроможності визначимо на множині, зображуваних площиною в координатах «інноваційність-адаптивність». Для упорядкування процедури перегляду варіантів по кожній з координат введемо відповідні масштаби в шкалах вимірювань з такими вимогами, щоб максимальна величина приймала значення, рівне одиниці, мінімальне - нулю. Отже, в координатах

«інноваційність-адаптивність» виділимо квадрат зі стороною, що дорівнює «1», площа квадрата укладає всі безліч поєднань значень даних показників від мінімальних до максимальних. На всій безлічі поєднань виділимо п'ять областей, що якісно визначають величину конкурентоспроможності. Співвідношення областей в координатах «інноваційність-адаптивність» приведені на рисунку 1.

Область 5 на множині альтернатив характеризує низькі рівні інноваційності та адаптивності, що відповідає слабкій конкурентоспроможності. Високий рівень інноваційності (область 2) - це налагоджена система пошуку новин (як у зовнішньому середовищі, так і всередині рекреаційної системи), оцінка їх здійсненності в умовах курортно-рекреаційної системи, економічна оцінка їх освоєння, здатність персоналу (кваліфікаційний рівень) домогтися запланованого ефекту, ефективний мотиваційний механізм зміни поведінки працівників.

Рис. 1. Альтернативи розвитку конкурентоспроможності курортно-рекреаційної системи
Джерело: Розраховано та побудовано авторами самостійно

Високий рівень адаптивності курортно-рекреаційної системи (область 4) представляє здатність у відносно короткий період пропонувати споживачам новий курортно-рекреаційний продукт або оновлені сервісні послуги під нові вимоги споживання. Важливим показником тут служить величина частки рекреаційної системи на даному ринку. Незмінність частки або її збільшення в умовах, коли якісно змінюються вимоги рекреантів, є показником високої адаптивності.

Запропонований сценарій аналізу структурних елементів конкурентоспроможності курортно-рекреаційної системи дозволяє дослідити реальний рівень конкурентоспроможності (область 3) і виробляти стратегії її підвищення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боков М.Д. Стратегічний менеджмент рекреаційних підприємств в умовах трансформації економіки : монографія. Київ : Інститут стратегічних досліджень, 20019, 322 с.
2. William A. Recreation and the Local Economy an Input-Output Model of a Recreation-Oriented Economy. Graduate School of Business University of Wisconsin-Madison, 2017, 211 p.

Захарченко Павло Васильович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та фінансів, Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ, email: pvzz1957@gmail.com

Жваненко Світлана Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та фінансів, Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ

Мухін Віктор Сергійович, аспірант, аспірант кафедри економіки, підприємництва та фінансів, Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ

Zakharchenko Pavlo V., Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics, Entrepreneurship and Finance, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, email: pvzz1957@gmail.com

Zhvanenko Svetlana A., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Finance, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk

Mukhin Viktor S., Postgraduate Student, Postgraduate Student, Department of Economics, Entrepreneurship and Finance, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk